

УДК [94+282](477.83)"1953/1958"

Т. Г. Дідух

СТАНОВИЩЕ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ТЕРИТОРІЇ ДРОГОБИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 1953–1958 рр.

У статті аналізуються зміни в конфесійному житті Римо-католицької церкви на території Дрогобицької області у 1953–1958 рр. Основну увагу в дослідженні приділено висвітленню особливостей взаємовідносин між органами радянської влади та римо-католиками у період лібералізації суспільно-політичного життя в СРСР. З'ясовано причини, розглянуто методи та наслідки проведення урядової політики радянської влади, спрямованої на обмеження і в перспективі повне припинення діяльності римо-католицької конфесії на Дрогобиччині.

Ключові слова: Римо-католицька церква, Дрогобицька область, римо-католицьке духовенство, державно-церковні відносини, лібералізація.

У сучасній історичній науці важливе місце займають дослідження політики радянської влади щодо Римо-католицької церкви. Переважна увага при цьому зосереджена на проблемах, які мають загальноукраїнський і міжнародний контекст. Регіональні ж особливості конфесійного життя римо-католиків і ставлення до них місцевих органів влади залишаються ще недостатньо вивченими. У цьому контексті значний науковий інтерес містить проблема становища Римо-католицької церкви (РКЦ) на території Дрогобицької області в період лібералізації у 1953–1958 рр.

Особливості взаємовідносин між РКЦ та радянською владою у період лібералізації досліджували В. Байдич [1], Е. Бистрицька [2], В. Войналович [3], О. Калакура [4]. У своїх працях науковці акцентували увагу на політичній складовій цих відносин, але не розглядали їх локальних, територіальних відмінностей.

Більш комплексно становище РКЦ у західних областях України в період керівництва країною М. Хрущовим досліджували А. Моренчук [5], В. Сергійчук [6], Я. Стоцький [7]. У працях цих учених частково висвітлено особливості конфесійного життя Дрогобиччини.

Основа для написання публікації склали матеріали Державного архіву Львівської області, які дозволили автору провести комплексне дослідження становища РКЦ на території Дрогобицької області у вказаний період та проаналізувати зміни, що відбувалися у римо-католицькій конфесії внаслідок тиску на неї органів радянської влади.

Наукова новизна статті полягає в тому, що це одна з перших наукових публікацій, у якій проаналізовано становище Римо-католицької церкви на території Дрогобицької області у 1953–1958 рр.

Об'єктом дослідження є РКЦ на Дрогобиччині. Предметом нашого дослідження – механізми взаємодії римо-католицьких громад з радянськими органами влади та зміни у конфесійному житті римо-католиків внаслідок репресивної політики держави щодо РКЦ.

Метою наукової праці є комплексне висвітлення та аналіз становища римо-католицької конфесії на Дрогобиччині у період лібералізації. Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання таких завдань: висвітлити становище РКЦ на території Дрогобицької області та проаналізувати заходи, які проводили радянські органи влади з метою обмеження її діяльності.

Новий період у взаємовідносинах між РКЦ і радянською владою розпочався після смерті Й. Сталіна (5 березня 1953 р.). Радянське партійне керівництво, розуміючи подальшу безперспективність продовження сталінської репресивної політики, взяло курс на лібералізацію суспільно-політичного життя в СРСР. Зміна офіційної політики держави у значній мірі вплинула і на сферу державно-церковних відносин. Влада здійснила ряд заходів, які сприяли активізації релігійного життя в цілому й РКЦ зокрема. 27 березня 1953 р. вийшов указ Президії Верховної Ради СРСР, яким передбачалася амністія громадян, ув'язнених на термін до п'яти років. А вересневий законодавчий акт надавав право Верховному суду переглядати за протестами генпрокурора рішення "трійок" і "особливої наради" НКВС – НКДБ – МВС – МДБ СРСР [3, с. 436]. Результатом цих указів стало звільнення з в'язниць та заслання впродовж 1953–1957 рр. більшості священнослужителів РКЦ, що призвело до зростання активності римо-католицької конфесії на Дрогобиччині.

За даними уповноваженого Ради у справах релігійних культів А. Буріка, у 1953 р. на території Дрогобицької області було офіційно зареєстровано 16 римо-католицьких громад, в яких проживало приблизно 25 тис. осіб віруючих. В цих шістнадцяти громадах функціонувало 10 костелів, але лише у 6 богослужіння проводилися регулярно. Так, постійно діючі костели, духовну обслугу яких за місцем проживання здійснювали ксьондзи, знаходилися в таких населених пунктах: у Самбірському районі, м. Самбір – ксьондз Я. Бобер, в с. Лановичі – ксьондз О. Калужевський та с. Бісковичі – ксьондз Ф. Смолень; у м. Мостиська – ксьондз А. Скробач; в м. Добромилі – ксьондз Сумряк; с. Мишлятичі Крукеницького району – ксьондз М. Видницький. А в костелах міст Жидачів, Стрий та селам Пнікут Крукеницького і Чуква Самбірського районів через відсутність священнослужителів богослужіння та релігійні обряди для віруючих проводили вищевказані ксьондзи лише один раз на рік [8, арк. 18–19].

Натомість в 6 римо-католицьких громадах, які були розташовані у с. Стрільковичі Самбірського району, селам Тщенець, Балічі, Липники Мостиського району, с. Нове Місто Добромільського району та смт. Нижанковичі Нижанковичького району з 1950 р. костели не діяли у зв'язку з арештом обслуговуючих їх ксьондзів. Однак, незважаючи на всі перешкоди з боку влади, релігійне життя в даних громадах було доволі активним завдяки

підпільно діючим релігійним гурткам – “Ружанців”. У дні релігійних свят “ружанці” організовували віруючих для відвідування костелів і проведення в них релігійних обрядів. А також у власних помешканнях влаштовували зібрання, на яких без священнослужителів проводили богослужіння [8, арк. 19–20].

Варто відзначити, що у с. Тщенець членами гуртка була практично вся сільська молодь. Уповноважений А. Бурік, незадоволений такою активністю віруючих, зверну увагу секретаря Мостиського райкому партії В'язовецького і голови Мостиського райвиконкому на ситуацію в с. Тщенець. Чиновники, отримавши дану інформацію, пообіцяли уповноваженому посилити “політико-виховну роботу” серед молоді району і особливо вказаного села [8, арк. 19–20].

У першому півріччі 1953 р. в римо-католицькій громаді м. Добромилів було офіційно зареєстровано майже 300 осіб віруючих, духовну обслугу яким надавав ксьондз Сумряк. А після смерті священника в березні 1953 р. новим настоятелем костелу м. Добромилів в червні цього ж року став о. Ю. Цеслик. Священик надавав духовну опіку не лише віруючим своєї парафії, а й римо-католикам, які проживали у с. Нове Місто та м. Хирів, оскільки в цих громадах не було ксьондзів. Таким чином, його костел відвідувало майже 800 осіб віруючих. Крім римо-католиків, храм також відвідувало понад 15 осіб віруючих греко-католиків з вищевказаних населених пунктів [9, арк. 13].

Станом на 1 липня 1954 р. на території Дрогобицької області кількість офіційно зареєстрованих римо-католицьких громад у порівнянні з попереднім роком не змінилася, їх було 16. Духовну опіку їм надавали 6 ксьондзів. Загальна кількість віруючих у цих громадах становила приблизно 25 тис. осіб [9, арк. 51–52].

Але за даними уповноваженого, крім 16 офіційно зареєстрованих громад, на території області налічувалося ще 9 незареєстрованих громад, до складу яких входило майже 5 тис. осіб. Місцезнаходження та кількісний склад незареєстрованих римо-католицьких громад були такими: м. Миколаїв Миколаївського району – 300 осіб; с. Меденичі Меденицького району – 800 осіб; с. Волоща Меденицького району – 100 осіб; с. Болозів Добромилівського району – 200 осіб; с. Крукеничі Крукеницького району – 250 осіб; с. Нижанковичі Нижанковицького району – 400 осіб; с. Стара Сіль Старосамбірського району – 100 осіб; м. Борислав – приблизно 2 тис. осіб і м. Дрогобич – 800 осіб віруючих РКЦ [9, арк. 61].

У зв'язку з тим, що дані громади не мали власних молитовних будівель, віруючі змушені були відвідувати зареєстровані костели, в яких були ксьондзи. У цьому контексті варто відзначити, що віруючі з с. Волоща Меденицького району, в якому проживало майже 100 римо-католиків, у зв'язку з відсутністю в їх окрузі діючого костелу зверталися до возз'єданого з Російською православною церквою (РПЦ) священника, щоб той проводив для них обряд поховання. Однак жодних інших обрядів для віруючих РКЦ священник не проводив. Схожа ситуація спостерігалася і в м. Борислав, де віруючі римо-католики відвідували переобладнаний під православну церкву міський костел. Настоятель храму священник Турянський, отримавши дозвіл від єпископа М. Мельника, проводить релігійні обряди для віруючих римо-католиків, а також відправляє для них богослужіння латиною [9, арк. 61; 10, арк. 33–34].

У першому півріччі 1954 р. за порадою ксьондзів віруючі римо-католики почали звертатися до уповноваженого А. Буріка з проханнями дозволити їм запросити та офіційно зареєструвати у своїх громадах священників. З таким проханням до уповноваженого звернулися віруючі с. Радохінці Нижанковицького району. Однак віруючим було відмовлено, а костельного старосту і фактичного керівника сільського гуртка “Ружанців” Й. Вавро за активну участь в релігійному житті громади зняли з посади голови сільської ради [9, арк. 51–52]. Незважаючи на відмову в офіційній реєстрації, громада с. Радохінці й надалі активно діяла у підпіллі.

З подібними проханнями до уповноваженого зверталися римо-католики м. Стрий, костел у якому відвідували віруючі з Дрогобича, Борислава і навколишніх сіл, розташованих в радіусі 10–15 км.; с. Чуква Самбірського району; с. Пнікут Крукеницького району і м. Жидачів. У бесідах з віруючими А. Бурік пообіцяв узгодити з уповноваженим Ради у справах релігійних культів при РМ УРСР питання про переведення до їхніх громад ксьондзів з інших областей країни [9, арк. 26; 56–57].

Згідно з урядовою постановою ЦК КПРС від 7 липня 1954 р. “Про значні недоліки в науково-атеїстичній пропаганді і заходи її поліпшення”, А. Бурік не міг виконати прохання віруючих. Оскільки, у даній постанові радянське керівництво визначило основні завдання та методи посилення антирелігійної пропаганди для проведення партійного курсу на побудову атеїстичного суспільства. В результаті постанова зумовила цілий ряд заходів “політико-виховної і агітаційно-масової роботи”, які проводили радянські органи влади серед населення з метою послабити вплив релігії на віруючих та зменшити відвідуваність храмів. Наслідком дій влади стало суттєве скорочення відвідуваності костелів з боку віруючих РКЦ, зокрема під час святкування Різдва 25 грудня 1954 р. Наприклад, у костелі м. Самбір під час ранкового богослужіння 25. 12. 1954 р. присутніми були лише приблизно 1700 осіб віруючих, тоді ж як у громаді Самбора, за офіційними даними, нараховувалося майже 4 тис. римо-католиків. Окрім них костел також відвідували віруючі з сіл Чуква і Стрілковичі, в яких проживало ще майже 3500 віруючих РКЦ [11, с. 502–507; 10, арк. 2–4]. Таким чином, використовуючи адміністративний та ідеологічний тиск на віруючих, радянська влада прагнула зменшити кількість членів у римо-католицьких громадах.

Але розгортання чергової масштабної антирелігійної кампанії та численні порушення прав віруючих на вільне відправлення релігійних обрядів, які допускали радянські органи влади, викликало велике незадоволення у суспільстві. Для того, щоб заспокоїти віруючих, 10 листопада 1954 р. ЦК КПРС ухвалив іншу постанову – “Про помилки у проведенні науково-атеїстичної пропаганди серед населення”. У ній, врахувавши незадоволення громадян посиленням антирелігійної пропаганди, ЦК КПРС постановив: “Зобов'язати обкоми, крайкоми КПРС, ЦК компартій союзних республік і всі партійні організації рішуче

усунути помилки в атеїстичній пропаганді і надалі ні в якому разі не допускати будь-якого зневажання почуттів віруючих і церковнослужителів, а також адміністративного втручання в діяльність церкви" [11, с. 517]. У постанові радянські керівники, врахувавши численні скарги від духовенства та віруючих на неправомірні звинувачення і дії з боку органів влади, оголосили, що "партія вважає необхідним проведення глибокої систематичної науково-атеїстичної пропаганди, не допускаючи при цьому, однак, образ релігійних почуттів віруючих, а також служителів культу" [11, с. 520].

Зміна офіційної політики держави у релігійній сфері відобразилася і на становищі РКЦ, оскільки дана постанова забороняла радянським партійним чиновникам втручатися у внутрішні справи релігійних громад. Так, 5 квітня 1955 р. до А. Буріка звернулися віруючі с. Чуква Самбірського району зі скаргою на заступника голови Самбірського райвиконкому Кушніра, що той забороняє проводити віруючим в їх костелі самостійно, без участі ксьондза богослужіння. Свою заборону заступник голови райвиконкому мотивував тим, що "віруючі не знають, як треба молитися без ксьондза". Лише після втручання уповноваженого в цю ситуацію "непорозуміння" між заступником райвиконкому і членами громади були ним усунені, а віруючі отримали змогу і надалі проводити в храмі богослужіння та здійснювати релігійні обряди за відсутності ксьондза [10, арк. 44–45].

Відзначимо, що значні зміни у чисельному складі римо-католицького духовенства на Дрогобищині відбулися у 1955 р. Завдяки амністії у першому півріччі 1955 р. повернулися з ув'язнення та на прохання віруючих були зареєстровані на своїх колишніх парафіях ксьондзи Є. Салетник у м. Мостиська, І. Вайда в с. Чуква і А. Горбачик у с. Стрілковичі Самбірського району. Таким чином, станом на 1 липня 1955 р. кількість офіційно зареєстрованих римо-католицьких громад у порівнянні з попереднім роком не змінилася – їх було 16, але кількість ксьондзів, які їх обслуговували, зросла до 9 осіб [10, арк. 56; 61].

Повернення священників з місць позбавлення волі сприяло активізації віруючих РКЦ, що проявилось у зростанні кількості звернень до радянських органів влади з проханнями відновити діяльність знятих з реєстрації громад та костелів. 28 червня 1955 р. до Ради Міністрів УРСР з проханням відкрити костел у своєму місті звернулися віруючі м. Ходорова. Однак уповноважений Ради у справах релігійних культур А. Бурік, який на місці проводив розгляд цього звернення, в проханні віруючим відмовив на підставі того, що у м. Ходорів проживала невелика кількість змішаних польсько-українських родин і на відстані у 16 км. від міста знаходився діючий костел у м. Жидачів, в якому римо-католикам пропонувалося виконувати релігійні обряди [10, арк. 65–66].

До кінця 1955 р. в Дрогобицьку область повернулися з ув'язнення й на прохання віруючих були зареєстровані на парафіях ще 7 ксьондзів: М. Зайка – у м. Самбір; З. Дзядзяк – у с. Тщенець, А. Чубик – у с. Липники, С. Дзядик – у с. Баличі Мостиського району; Д. Чешик – у м. Добромиль; І. Шателя – у с. Нове Місто Добромильського району; С. Цешановський – у с. Міженець Нижанковицького району [10, арк. 77–80; 12, арк. 71]. Відзначимо, що за винятком о. Чешика, який став настоятелем громади м. Добромиль (оскільки духовну обслугу його колишньої парафії в с. Лановичі Самбірського району здійснював о. Калужевський – Т. Д.), усі священники повернулися на ті парафії, які вони обслуговували до арешту.

Повернення з ув'язнення священників суттєво вплинуло на конфесійне життя римо-католиків Дрогобищини. Станом на 1 січня 1956 р. на території області було офіційно зареєстровано 16 римо-католицьких громад, в яких нараховувалося майже 25 тис. осіб віруючих. Духовну обслугу даним громадам надавало вже 16 ксьондзів, з яких упродовж 1955 р. з ув'язнення повернулося 10 осіб [12, арк. 19–20; 71].

Зростання чисельності ксьондзів сприяло піднесенню релігійної активності серед римо-католиків. Це проявилось у збільшенні відвідуваності костелів та виконанні в них релігійних обрядів. Також віруючі з тих населених пунктів, де костели були зачинені, стали звертатися до уповноваженого з проханнями дозволити їх відкрити та офіційно зареєструвати. Підтвердженням цьому є три звернення до А. Буріка з боку віруючих римо-католиків, у яких вони просили дозволу відкрити та офіційно зареєструвати за своїми громадами храми. Так, з проханням відкрити та офіційно зареєструвати міський костел звернулися віруючі з м. Ходорів. Однак у проханні їм було відмовлено на підставі того, що офіційна кількість віруючих, які належали до громади Ходорова, була менша 20 осіб, тому вони не могли сформувати костельної двадцятки і не мали юридичних прав претендувати на приміщення костелу [12, арк. 52]. Насправді чисельність віруючих римо-католиків у місті була значно вищою, але, остерігаючись можливих утисків з боку влади, вони приховували свою конфесійну приналежність.

Заслуговує уваги інше звернення за підписом 250 осіб віруючих римо-католицької громади с. Радохінці Нижанковицького району, в якому вони просили дозволу відкрити у селі костел. Важливо відзначити, що віруючі визаної громади трічі подавали дане прохання, але постійно отримували відмову, оскільки на відстані у 7 км. від їх села знаходився діючий костел у с. Міженець Нижанковицького району, в якому римо-католикам с. Радохінці радянські чиновники рекомендували виконувати релігійні обряди [12, арк. 52].

Третє звернення, яке підписали майже 350 осіб віруючих, надійшло від римо-католиків с. Гусаків Крукеницького району. У ньому вони просили дозволу відкрити сільську капличку для проведення у ній релігійних обрядів. Однак в проханні віруючим було відмовлено на підставі того, що на відстані у 5 км. від їх села знаходилися діюча громада і костел у с. Пнікут, де віруючі могли виконувати релігійні обряди [12, арк. 52]. Отже, незважаючи на покращення становища РКЦ в період лібералізації, радянські органи влади і надалі перешкоджали відновленню її конфесійної мережі.

У цьому ж році віруючі римо-католицької громади м. Стрий, які тривалий час самостійно проводили богослужіння в міському костелі, звернулися до уповноваженого А. Буріка з проханням дозволити їм запросити ксьондза з Львівської області для виконання релігійних обрядів і відправлення літургій у їхньому

храмі. Але уповноважений порекомендував їм звернутися до ксьондзів, які проживали у Самбірському районі, щоб хтось із них погодився надавати духовну опіку віруючим. Свою згоду обслуговувати громаду м. Стрий дав ксьондз А. Горбацик, який був настоятелем костелу у с. Стрілковичі Самбірського району. За домовленістю з уповноваженим ксьондз проводив богослужіння в костелі раз у місяць. Таким чином, прохання віруючих м. Стрий було вирішено [12, арк. 104–105].

У першому півріччі 1956 р. за даними уповноваженого кількість офіційно зареєстрованих громад на території області не змінилася, їх було 16, але кількість священиків, які надавали їм духовну обслугу, скоротилася до 15 осіб після смерті в травні цього року настоятеля громади у с. Мишлятичі Крукеницького району о. М. Видницького. Тому 4 серпня 1956 р. римо-католики з сіл Мишлятичі і Пнікут Крукеницького району звернулися до уповноваженого з проханням дозволити настоятелю костелу у с. Балічі о. С. Дзядеку обслуговувати їх громади, переїхавши на постійне місце проживання у с. Мишлятичі. Після узгодження цього питання зі священиком А. Бурік зареєстрував його як настоятеля трьох громад у селах Мишлятичі та Пнікут Крукеницького і Балічі Мостиського районів [12, арк. 154; 158–159].

Також в серпні цього року були звільнені достроково за амністією з ув'язнення і повернулися в Дрогобицьку область ксьондзи М. Карась і К. Лендзьон. Отримавши дану інформацію, уповноважений доповів про повернення ксьондзів керівництву області і висловив своє бачення щодо подальших взаємовідносин з цими священиками. Зокрема А. Бурік вважав, що недоцільно реєструвати о. М. Карася настоятелем римо-католицького костелу в м. Стрий, де він працював до ув'язнення. Підставою для такого рішення була попередня активна діяльність священика в громаді і неодноразові порушення ним законодавства про релігійні культу. Вислухавши думку уповноваженого, обласне керівництво погодилось, що політично недоцільно реєструвати о. М. Карася настоятелем римо-католицької громади м. Стрий. Тому, коли 30 серпня віруючі м. Стрий звернулися до уповноваженого з проханням зареєструвати о. М. Карася як настоятеля їх громади, вони отримали відмову. Офіційними підставами для відмови в реєстрації священика А. Бурік назвав відсутність достатнього досвіду у ксьондза і часті порушення з його боку радянського законодавства про релігійні культу. Віруючим римо-католикам м. Стрий він пропонував запросити на свою парафію о. К. Лендзьона, а о. М. Карася уповноважений хотів зареєструвати третім священиком римо-католицької громади м. Самбір [12, арк. 179–181].

І хоча римо-католики м. Стрий на чолі з ксьондзом М. Карасем неодноразово зверталися до уповноваженого з проханням змінити своє рішення, позитивної відповіді для себе вони так і не отримали. Тому 8 вересня, коли віруючі знову приїхали до уповноваженого, вони погодилися прийняти настоятелем своєї громади о. К. Лендзьона [12, арк. 181–182]. Таким чином, А. Бурік здійснив кадрові переміщення римо-католицьких священиків на Дрогобиччині, керуючись не радянським законодавством про релігійні культу, а політичною доцільністю.

Станом на 10 січня 1957 р. на території Дрогобицької області було офіційно зареєстровано 16 римо-католицьких громад, в яких нараховувалося понад 25 тис. віруючих. Духовну обслугу даних громад здійснювали 17 священиків [13, арк. 14].

Важливо відзначити, що політика лібералізації привела до посилення ролі церкви та інших релігійних об'єднань у духовному житті країни. Такий стан справ викликав незадоволення у радянського керівництва, яке вбачало у релігії перешкоду на шляху до побудови в СРСР комунізму. З 1957 р. поступово розпочався планомірний наступ на РКЦ в СРСР у контексті нового антирелігійного курсу КПРС на чолі з М. Хрущовим. Так, записка відділу пропаганди і агітації ЦК КПУ від 3 серпня 1957 р. вказувала, що партійні застереження щодо адміністративного втручання у релігійну сферу були хибно сприйняті і призвели до посилення позицій і впливу церкви. Записка спрямовувала партійні органи вивчати ситуацію [14, с. 13].

У відповідності зі зміною офіційного курсу держави щодо релігії посилюється тиск з боку радянських органів влади на релігійні об'єднання в цілому і РКЦ зокрема. З метою обмежити діяльність римо-католицької конфесії на території УРСР органами влади було прийнято рішення на поступове витіснення її духовенства і віруючих в Польщу. Так, у травні 1957 р. до уповноваженого А. Буріка звернулися ксьондз римо-католицької громади м. Самбір М. Карась і представники костельної ради. На прийомі священик поскаржився уповноваженому, що співробітники Самбірського управління КДБ вимагали, щоб він покинув територію Західної України і виїхав на постійне місце проживання в Польщу або Східну Україну. Оскільки ксьондз не хотів виїжджати з Дрогобицької області, то попросив уповноваженого вплинути на співробітників органів державної безпеки, щоб вони припинили свій тиск на нього. А представники костельної ради попередили уповноваженого, що у випадку його відмови вплинути на органи державної безпеки, будуть звертатися зі скаргами за підписом усіх трьох тисяч віруючих римо-католицької громади м. Самбір до радянського уряду. А. Бурік пояснив віруючим, що його повноваження не поширюються на співробітників КДБ і порадив з цим питанням звертатися до обласного управління МВД та прокурора, щоб вони дали відповідь щодо законності дій працівників комітету державної безпеки м. Самбір [13, арк. 92–93].

Заходи, які використовували радянські органи влади, спрямовані на переселення громадян та духовенства польської національності у Польщу, призвели до значних змін у кількісному складі римо-католицької конфесії на Дрогобиччині. Станом на 1 липня 1957 р. кількість офіційно зареєстрованих римо-католицьких громад не змінилася, їх було 16. Але кількість віруючих у них в результаті масового переселення в Польщу зменшилася приблизно на 10–12 тис. осіб і складала 13–15 тис. римо-католиків. Важливо відзначити, що навіть та кількість громадян польської національності, яка залишилася проживати на території Дрогобицької області, не влаштувала радянську владу. Зокрема у своєму звіті керівництву А. Бурік стверджував, що упродовж 1957–1958 рр. більша частина цих громадян також повинна виїхати у

Польщу. Суттєве зменшення чисельності віруючих супроводжувалося скороченням кількості римо-католицьких ксьондзів, які проживали на території області. Так, якщо на початку 1957 р. на Дрогобиччині проживало 17 римо-католицьких священиків, то в результаті примусового переселення упродовж першого півріччя 1957 р. в Польщу виїхало п'ять ксьондзів з таких населених пунктів: с. Чуква – о. І. Вайда, с. Бісковичі Самбірського району – о. Ф. Смолень; с. Липники – о. А. Чубик, с. Тщенець Мостиського району – о. З. Дзядзяк; м. Добромиль – о. Д. Чешик. Після виїзду священиків костели в цих населених пунктах припинили своє функціонування [13, арк. 148–149].

Варто відзначити, що після виїзду за межі України вищевказаних ксьондзів органи державної безпеки цим не обмежилися і продовжили тиск на священиків о. М. Карася і о. Я. Бобера (м. Самбір), о. Є. Салетника (м. Мостиська) і о. Лендзьона (м. Стрий). На вимогу органів державної безпеки виїхати в Польщу вищевказані ксьондзи змушені були дати згоду, але організували актив костельних двадцятки, щоб ті звернулися до радянських органів влади з проханнями залишити священиків у їх громадах. Наприклад, до А. Буріка зверталися представники костельної ради римо-католицької громади м. Самбір з проханням втрутитися в дії органів державної безпеки, щоб ті припинили примушувати о. М. Карася і о. Я. Бобера до виїзду в Польщу, оскільки віруючі даної громади не збираються нікуди виїжджати [13, арк. 155].

Зважаючи на те, що звернення віруючих не приносили жодних результатів, в жовтні 1957 р. о. М. Карась і о. К. Лендзьон на прийомі в уповноваженого А. Буріка попросили, щоб той звернувся до керівництва органів державної безпеки з проханням залишити їх на парафіях, бо і вони, і віруючі не мають наміру виїжджати в Польщу. Однак уповноважений їм пояснив, що з даним проханням священикам і представникам костельних рад необхідно самим звертатися до керівництва КДБ, оскільки уповноважений Ради у справах релігійних культів не має права втручатися у внутрішні справи органів державної безпеки. Необхідно відзначити, що під час цих прийомів уповноважений сам рекомендував ксьондзам виїжджати у Польщу, аргументуючи це тим, що їм, як громадянам польської національності, у праві виїзду ніхто перешкоджати не буде [13, арк. 169–173].

У цьому ж році до уповноваженого надійшло три звернення з боку віруючих РКЦ. Одне від віруючих м. Дрогобич про повернення їм костелу, який був переобладнаний під музей. Однак віруючим було відмовлено на підставі того, що їм уже було надано приміщення костелу, яке вони не хочуть приймати (костел знаходився у селі біля Дрогобича – Т. Д.). Ще два звернення з проханнями зареєструвати ксьондзів у їх громадах надійшло від віруючих міст Добромиль і Жидачів. І якщо прохання віруючих м. Добромиль про реєстрацію у їх громаді ксьондза І. Шателі було задоволене, ксьондз був зареєстрований, але кількість виїздів його у громаду була обмежена. Прохання віруючих Жидачева про реєстрацію у їх громаді ксьондза К. Лендзьона було відхилене, а римо-католикам рекомендували відвідувати костел у м. Стрий [15, арк. 35].

У даному випадку на рішення про заборону ксьондзу К. Лендзьону періодично проводити богослужіння в римо-католицькій громаді м. Жидачів вплинув той факт, що в місті проживало понад 120 віруючих греко-католиків, які відкрито відвідували костел та здійснювали релігійні обряди у ксьондза. Тому, врахувавши зростання активності з боку віруючих греко-католиків у м. Жидачів, А. Бурік стверджував, що “цілком недоцільне подальше відвідування костелу з боку ксьондзів, так як проведення служб в костелі з участю ксьондза активізує уніатів” [15, арк. 43–44]. Важливо відзначити, що активна співпраця між римо-католицькою і греко-католицькою конфесіями була однією з причин примусового переселення громадян польської національності та духовенства у Польщу.

Упродовж 1957 р. в результаті зменшення кількості віруючих і священиків РКЦ припинили функціонувати костели у селах Тщенець, Баличі і Липники Мостиського району, Бісковичі і Чуква Самбірського району. Слід зауважити, що уповноважений, очікуючи скорочення числа віруючих польської національності на території Дрогобицької області упродовж 1958 р. внаслідок їх переселення в Польщу, але не знаючи точної кількості людей, які виїдуть, вважав передчасним виносити питання про зняття з реєстрації громад і закриття костелів до кінця 1958 р. [15, арк. 30–31].

Станом на 1 січня 1958 р. на Дрогобиччині, як і в попередні роки, діяло 16 офіційно зареєстрованих римо-католицьких громад. Однак в результаті масового виїзду поляків з даних громад у Польщу, кількість віруючих у них значно скоротилася. Якщо на 1 січня 1957 р. у цих громадах проживало 23000 віруючих, то на 1 січня 1958 р. – лише 10480 осіб. Загалом упродовж 1957 р. з Дрогобицької області виїхало 12–15 тис. громадян, а залишилося 12–13 тис. віруючих римо-католицької конфесії [15, арк. 26–27; 30].

Новий уповноважений Ради у справах релігійних культів Ф. Муковоз в своїй доповідній записці секретарю Дрогобицького обкому КПУ В. Дружиніну від 30 жовтня 1958 р. проаналізував стан РКЦ на території Дрогобицької області. За даними уповноваженого, в області залишалось 16 офіційно зареєстрованих громад. В результаті виїзду громадян польської національності та 12 ксьондзів (о. о. Я. Бобер, І. Вайда, А. Горбацик, С. Дзядик, З. Дзядзяк, М. Зайка, О. Калужевський, А. Скробач, Ф. Смолень, Д. Чешик, А. Чубик, Ю. Цеслик) у Польщу в області залишилося діючими лише 6 костелів, духовну обслугу яким надавали 5 ксьондзів. Діючі костели, в яких були ксьондзи, знаходилися у м. Добромиль і с. Нове Місто Добромильського району (о. І. Шателя), с. Міженець Нижанковецького району (о. С. Цешановський), м. Мостиська (о. Є. Салетник), м. Самбір (о. М. Карась) і м. Стрий (о. К. Лендзьон). У той же час припинили функціонувати костели в селах Тщенець, Баличі, Липники Мостиського району, Стрілковичі, Чуква, Бісковичі Самбірського району і Мишлятичі та Пнікут Крукеницького району, а громади розпалися [15, арк. 119; 122].

Використавши скорочення чисельності римо-католицького духовенства і віруючих, уповноважений приступив до скорочення релігійної мережі РКЦ на Дрогобиччині. Зокрема рішенням Самбірського райвиконкому костели у селах Чуква та Бісковичі були передані на баланс шкіл для подальшого їх

переобладнанням під фізкультурні зали, а костел в селі Тщенець Мостиського району був тимчасово переданий заготівельній базі під склад. Більше того, Ф. Муковоз планував ще до кінця поточного року поставити питання перед Радою у справах релігійних культів про зняття з реєстрації усіх недіючих релігійних громад, а їх костели необхідно було переобладнати під господарські приміщення і заклади культури [15, арк. 123].

Підсумовуючи вищенаведені факти, можна стверджувати, що політика лібералізації суспільно-політичного життя в СРСР, яку упродовж 1953–1957 рр. проводила радянська влада, сприяла активізації діяльності римо-католицької конфесії на Дрогобиччині. Значний вплив на ці процеси мало звільнення з ув'язнення за амністією римо-католицьких священників, які повернувшись у свої колишні парафії, робили усе можливе для збереження релігійності серед віруючих. Однак, з 1957 р. в результаті зміни урядової політики в релігійній сфері розпочався планомірний наступ на римо-католицьку конфесію. У цьому контексті з метою послаблення впливу РКЦ на території країни органами влади було прийняте рішення про поступове переселення римо-католицького духовенства і віруючих в Польщу. У результаті заходів, проведених радянською владою, відбулося значне скорочення конфесійної мережі РКЦ на Дрогобиччині у досліджуваний період.

Джерела та література

1. Байдич В. Римокатолицизм у контексті розвитку державно-церковних стосунків в СРСР (1920–1960-ті рр.) / В. Байдич // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2008. – Вип. 36. – с. 294–315.
2. Бистрицька Е. В. Східна політика Ватикану в контексті відносин Святого Престолу з Росією та СРСР (1878–1964 рр.): Монографія / Е. В. Бистрицька. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – 416 с.
3. Войналович В. А. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс / В. А. Войналович. – К.: "Світогляд", 2005. – 741 с.
4. Калакура О. Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX столітті / Калакура О. Я. – К.: Знання України, 2007. – 508 с.
5. Моренчук А. А. Церковно-релігійне життя в Україні в 1953–1964 роках (на матеріалах західних областей): монографія / А. А. Моренчук. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – 196 с.
6. Сергійчук В. І. У боротьбі за рідну віру римо-католики України завжди були несахитні / В. І. Сергійчук. – К.: Дніпро, 2001. – 228 с.
7. Стоцький Я. В. Держава і релігії в західних областях України: конфесійні трансформації в контексті державної політики 1944–1964 років: [Монографія] / Я. В. Стоцький. – К.: ФАДА, ЛТД, 2008. – 510 с.
8. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. П. 5001. – Оп. 17. – Спр. 56.
9. ДАЛО. – Ф. П. 5001. – Оп. 22. – Спр. 61.
10. ДАЛО. – Ф. П. 5001. – Оп. 25. – Спр. 59.
11. КПСС. Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях съездов, конференций и пленумов ЦК. 1898–1971. Изд. 8-е, доп. и испр. – М.: Политиздат, 1971. / Т. 6. 1941–1954. – 527 с.
12. ДАЛО. – Ф. П. 5001. – Оп. 29. – Спр. 42.
13. ДАЛО. – Ф. П. 5001. – Оп. 31. – Спр. 69.
14. Релігійна політика в Україні у 1960-х – 1980-х роках і сучасна практика міжконфесійних відносин / П. М. Бондарчук, В. М. Даниленко, В. О. Крупина, О. Н. Кубальський; відп. ред. В. М. Даниленко. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – 210 с.
15. ДАЛО. – Ф. П. 5001. – Оп. 33. – Спр. 54.

Дидух Т. Г. Положение Римо-католической церкви на территории Дрогобычской области в 1953–1958 гг.

В статье анализируются изменения в конфессиональной жизни Римо-католической церкви на территории Дрогобычской области в 1953–1958 гг. Основное внимание в исследовании уделено рассмотрению особенностей взаимоотношений между римо-католиками и органами советской власти в период либерализации общественно-политической жизни в СССР. Выявлены причины, рассмотрены методы и последствия проведения правительственной политики советской власти, направленной на ограничение и в перспективе полное прекращение деятельности римско-католической конфессии на Дрогобыччине.

Ключевые слова: Римско-католическая церковь, Дрогобычская область, римо-католическое духовенство, государственно-церковные отношения, либерализация.

Didukh T. G. The position of the Roman Catholic Church in the Drohobych region in 1953–1958

This article analyzes changes in the confessional life of the Roman Catholic Church in the Drohobych region in 1953–1958 years. Main attention in the research paid to the features of the relationships between the Soviet authorities and Roman Catholic, during the liberalization of political life in the Soviet Union. Been clarified reasons, examined the methods and the consequences of government policies of Soviet power, directed on restriction and potentially a complete cessation of activities of the Roman Catholic confessions in the Drohobych region.

Keywords: Roman Catholic Church, Drohobych region, Roman Catholic clergy, church-state relations, liberalization.